La rebel·lió de Cecília *d'Aigües Encantades* de Puig i Ferreter

Carme Palà Selva

Introducció:

Justificació

Aquesta unitat didàctica proposa treballar un dels diversos conflictes que presenta l'obra *Aigües Encantades* de Joan Puig i Ferreter. Es tracta de centrar la mirada en el personatge de la Cecília, una jove rebel i inconformista que lluitarà per a la col·lectivitat a la vegada que ha de rebel·lar-se també individualment com a filla i dona contra l'autoritarisme i la violència del seu pare, cacic del poble i símbol de l'immobilisme social i estructural més recalcitrant

Ubicació, marc curricular

En la programació de la matèria Llengua i literatura catalana de 4t ESO es contempla l'obligatorietat trimestral de llegir i treballar una lectura que exemplifiqui el període de la història de la literatura que s'estudia. En aquest cas, la lectura triada a 4t ESO per estudiar el Modernisme és el drama **Aigües Encantades** de J. Puig i Ferreter estrenat l'any 1908.

La present unitat didàctica es fixa en un dels temes –la rebel·lió de la Cecília- que planteja l'obra de Puig i s'inclou entre els altres temes de l'obra, dels quals cada grupet d'alumnes haurà de triar-ne un. Així doncs, és un tema que no necessàriament ha de ser el que treballi tota la classe, sinó només aquelles noies i nois que decideixen triar-lo entre els 4 o 5 altres temes de l'obra que es proposen.

El marc global on s'inclou aquesta unitat didàctica és el que segueix:

1-Es tracta de fer la lectura en veu alta a l'aula del clàssic de teatre repartint els personatges entre l'alumnat. Un cop acabada la lectura, es destaquen i s'expliquen els temes que presenta l'obra.
2-A la classe s'organitzen grups de 3 a 5 alumnes com a màxim, sota el criteri que a cada grup hi hagi una persona que cursi la matèria optativa *Informàtica* que s'ofereix a la totalitat d'alumnat del nivell de 4t ESO.
3-Cada grup tria **un dels temes** presentats a l'aula i realitza les activitats proposades per la professora.
4-El grup elabora un guió (argument i aspectes tècnics) per poder enregistrar i realitzar un audiovisual de 3-5 minuts que enllaci amb l'obra clàssica i n'exemplifiqui la vigència en el nostre entorn .
5- Presentació de l'audiovisual a la resta de la classe.
6- Cada grup fa una valoració oral, seguint una pauta, dels curts dels altres grups.

En total són dotze sessions d'una hora repartides en 1 sessió setmanal al llarg d'un trimestre. A les altres 2h setmanals de l'assignatura de llengua i literatura catalana a 4t ESO es continua amb el temari establert.

Criteris per a l'establiment d'objectius i selecció de continguts.

La selecció de continguts s'ha basat en aquests criteris:

- Constatar la vigència dels temes universals de la literatura clàssica i aprendre a veure'n la pervivència en els nostres dies i a relacionar-los amb fets de la societat actual. Ja que aquests conflictes no són nous, atès que tracten des d'una nova perspectiva el que podem considerar com a «problemes de sempre», problemes inherents a la mateixa condició humana.
- Cada personatge davant d'unes circumstàncies concretes pren unes decisions determinades. Ho fa sense receptes, movent-se sempre en l'ambigüitat que caracteritza la naturalesa humana. La gent jove ha de situar-se en aquesta oscil·lació que sempre hi ha entre les múltiples possibilitats, han de copsar el valor de cada decisió, els avantatges i els inconvenients que comporta. Per això, és important entrar en diàleg amb cada personatge de l'obra i aprendre a valorar amb mesura i consideració les seves accions i les seves reaccions.
- Reflexionar sobre els conceptes d'autoritat i d'autoritarisme, així com fer visible els sabers de les dones i alguns estereotips i també plantejar quin és el concepte "d'amor" -en aquest cas filial- que formula l'obra.

Enfocament

L'obra planteja una doble problemàtica social i individual, això és una situació col·lectiva dominada per la superstició i l'endarreriment mantinguts per uns interessos oligàrquics i la situació de submissió d'una massa conformista d'una banda, i de l'altra els intents individuals d'uns personatges que pretenen un canvi. Així doncs, hi haurà un enfrontament entre els dos bàndols on entremig trobem la figura de la Cecília, filla del cacic Amat que es rebel·la contra la figura del pare no només com un fet generacional, sinó sobretot perquè aquest home autoritari representa un estat de coses , el manteniment d'unes estructures que sotmeten la dona -la filla, l'esposa- a la seva voluntat.

.

LES ACTIVITATS ORALS I ESCRITES

A.1 El conflicte d'*Aigües encantades* rau en la creació d'unes antítesis extremades: religió-raó, reaccionarisme-progressisme, dona-home, tradició-educació, entre altres. Puig i Ferreter escriu una obra que emmiralla molts moviments polítics i ideològics de la Catalunya de finals del segle XIX i començaments del XX. Les grans diferències socials, la situació d'inferioritat de les dones i l'analfabetisme, entre altres aspectes, demanaven canvis socials. Paral·lelament, es consolidaven ideals polítics com el socialisme o l'anarquisme i es creaven moviments cívics i intel·lectuals. Tot plegat oferia un escenari d'una gran complexitat.

Busca quatre imatges representatives d'algunes de les persones de l'època: un home que el seu vestit indiqui clarament que és un burgès, una dona burgesa, una dona obrera ,un obrer d'una fàbrica i un pagès i una pagesa de l'època. A sota de cada fotografia escriu quines són les peces de vestir que els caracteritzen com a integrants d'una classe social determinada.

B.1 El personatge de la Cecília, qui és, com és, una imatge. L'obra comença amb la imatge a escena de la Cecília sola, asseguda i llegint. La protagonista de l'obra estudia magisteri a la ciutat, però l'obra ens la situa a casa dels seus pares, al poble del camp de Tarragona.

Expliqueu com us imagineu físicament la Cecília, edat aproximada, aspecte físic...Feu també un petit retrat del caràcter d'aquesta noia.

Al començament d'*Aigües encantades* en Vergés defineix la Cecília, la protagonista femenina, com «una àliga tancada al galliner» (Acte Primer).
Posteriorment, en Vergés intenta convèncer la Cecília que es quedi al poble; ho fa amb aquestes paraules: «Cecília, sigui com l'ocell que ha traspassat el mar d'una volada i ve a fer el niu del seu amor al campanar assolellat.» (Acte Primer) La mateixa Cecília recorre a la metàfora de l'ocell i el vol abans de marxar definitivament del poble: «L'àliga abandonarà el galliner» (Acte Tercer).

Escriviu una carta de la Cecília adreçada al mestre Vergés on li expliqui per què anirà al poble durant l'estiu i quines expectatives té.

Es tracta d'una «figura desesperadament antipàtica», com afirmaven alguns crítics de l'època, o d'una heroïna? Justifica-ho amb tres o quatre arguments .*

C.1 Les escenes del conflicte de la Cecília amb el seus pares: De l'obra de teatre s'han seleccionat tres escenes , que són els moments en què els tres membres de la família Amat (el pare Pere, la mare Juliana i la filla Cecília) estan junts i discuteixen mostrant així el conflicte i la rebel·lió de la Cecília davant les situacions que es produeixen.
L'edició que treballem és la d'Edicions 62, col. El Cangur 64, Bcn 2001.Citada a la bibliografia.

Llegiu els fragments de les escenes de les pàgines següents i fixeu-vos especialment en aquests temes:

1-ACTE I pàgines 45-50.
La idea de l'amor als fills que mostra l'Amat i la Juliana.
La idea que en té la Cecília, el que reivindica.

2-ACTE III pàgines 97-101
La violència i brutalitat del pare.
El tema de l'autoritat i l'autoritarisme o el poder.

3-ACTE III pàgines 112- 118
El saber de les dones i els estereotips
La dona invisible i permanent.

*Algunes activitats tenen de referent el dossier didàctic adreçat al professorat que es va fer des del TNC la temporada 2005-06 amb motiu de la representació de l'obra. Citat a la bibliografia de més avall.

El tema de l'amor filial:

Cecília: L'amor tant és fill del qui estima com del qui se sent estimat. Si no hi creieu, vós mateixa (a la seva mare, la Juliana) ne perdeu la meitat de l'amor que us tinc. Pàg 46

Cecília: ...Una filla, veieu? No està obligada ni a pensar ni a fer-ho tot com els seus pares...Vós mateixa, quant no m'heu fet patir per coses tan petites com el vestir i el pentinar..! Pàgina 47

Cecília:No puc. No m'he proposat no obeir, és que no puc. No em compreneu; ho sé, ho veig... I si m'estiméssiu força no seria res de tot això...em voldríeu tal com sóc...Preneu-me, Estimeu-me tal com sóc.
Juliana: Jo t'estimo, filla.
Amat: Tal com ets, no! (pàgina 48)

Quin concepte té la Cecília de l'amor entre les persones? En què es basa? I el seu pare, què pensa què és o ha de ser l'amor entre pares i fills? I la Juliana, quin paper fa?
Escriu en una columna tres situacions de la vida quotidiana actual en què es mostri a la pràctica la idea que de l'amor basat en el respecte defensa la Cecília.

Creus que aquest amor/respecte que proposa la Cecília es troba a la base de la llibertat de les persones? Podries argumentar-ho?

El tema de la violència, l'autoritat (el poder) i l'autoritarisme:

Amat: Veus...? Jo hauria pogut agafar-la pels cabells i arrossegar-la fins aquí (parlant de la Cecília). Això havia d'haver fet un pare. Dins de les entranyes m'hi cremava no sé què de dolent... i salvatge. Però mossèn Gregori se m'ha emportat... Millor!
Amat: Ara la tindríem aquí, davant nostre, cridant i rabiant...
Juliana: No diguis això!
Amat: Humiliada, vençuda com pertoca a una filla. Mentre que ara som nosaltres els vençuts...
Juliana: No es pot ser violent. Si no l'haguessis tancada, potser no hauria passat res d'això. Pàg. 98

Relacioneu amb fletxes els conceptes d'autoritat i autoritarisme (o poder):

AUTORITAT	**AUTORITARISME**
Capacitat per obtenir de les persones del voltant reconeixement, credibilitat i respecte	El poder implica jerarquia: ordena fixant un lloc precís per a cada cosa,persona o situació
Tenir autoritat vol dir també deixar-se aconsellar a la vegada que es pot exposar el criteri que es té sobre les coses	És el rebuig de les idees o creences dels altres i imposició de les pròpies.
L'autoritat implica una relació de confiança i es reconeguda lliurement	Una persona és autoritària quan imposa als altres la seva autoritat i també qui exerceix el poder sense permetre l'oposició.

És clara l'actitud autoritària i violenta de Pere Amat ara bé, creieu, tot guiant-vos per l'exercici anterior, que la Juliana és una dona amb autoritat? i la Cecília?? Raoneu la resposta i escriviu dos exemples extrets de l'acte tercer del text.

El saber de les dones i els estereotips

Amat:Prou que tornarà! (parlant de la Cecília) i aleshores la tindré aquí fermada com un gos! No estudiarà més, farà les feines de la casa, tot el que ara fas tu (ho diu a la Juliana)
Juliana:Més mal! Més mal! Ella no ha nascut per fer això...
Pàgina 99
...

Amat:No li preguntis res, no diguis res,tu. Vosaltres, les mares no teniu autoritat, no us feu respectar, no sabeu pujar els fills...
Juliana: Vet-ho aquí el que sabeu dir els homes. No sabem pujar els fills! I vosaltres què feu? Per què hi sou? No us doneu comte que els fills costen alguna cosa fins que són grans i us donen un disgust. Després, guerra a la mare...oh...! els homes...! tot ho heu fet vosaltres... la mare...
Amat:Calla! Calla,tu!
...
Cecília:Continueu, mare. Canteu-li les veritats a en aquest home!
Juliana:Filla!
Amat:A qui dius, aquest home?
Cecília:A vós. Us he vist fer actes tan brutals que em repugna dir-vos pare.
Pàgina 112
...

Amat: (amenaçant la Cecília): Calla! Prou! Les dones a la cuina i no a discutir!
Cecília:Sí...veieu...? La mare ja tremola veient-vos enfadat. En lloc d'inspirar amor, feu por...aquesta és l'autoritat dels homes, dins de casa. Però la mare no em donarà la raó a mi... no pot. L'heu dominada, l'heu reduïda a res... Una dona no és res amb homes com vosaltres...Ens mateu l'ànima, si no ja no ens voleu, som dolentes. Pàgina 114
...
Amat: *(anant-se'n) Maleïdes les dones!* Pàgina 118

Els estereotips són construccions culturals que determinen una visió de les característiques i actituds de cada sexe. Creen models rígids en els quals s'ha d'encaixar per ser socialment acceptat, fixen un model de ser home (noi, nen) i un model de ser dona (noia, nena) i a partir, d'una visió tòpica construïda, estableixen un sistema desigual de relacions entre els dos sexes i cadascú d'ells contra el món.

Llegiu aquests fragments i a partir d'ells escriviu quatre trets del caràcter de la Juliana i quatre de l'Amat i digues si són un estereotip de dona i d'home.

Què vol dir l'expressió "pujar els fills"? en què consisteix concretament?
Per a Pere Amat no té cap significat precís aquesta expressió i per tant no té cap valor, però per a la Juliana l'expressió és plena de contingut. A quin contingut es refereix aquesta frase? Comenta el que diu Cecília: *Una dona no és res amb homes com vosaltres.*

Creieu que la Cecília és un estereotip? Quines són les seves característiques? Si contesteu afirmativament, penseu que encara és vigent l'estereotip que representa? o a l'actualitat no existeix aquest model o bé s'ha transformat?

D.1 Resolució del conflicte segons la Cecília: Actualment els termes «dictadura» i «fanatisme» s'utilitzen sovint associats, i oposats, a altres dos conceptes, «valors democràtics» i «educació». Aquesta doble dualitat constitueix un dels eixos principals d'*Aigües encantades*. Al llarg de l'obra hi ha referències constants a l'educació. Quan es va escriure, els moviments anarquistes i republicans consideraven l'ensenyament la base del canvi de la societat i del progrés.
Quin concepte tenen de l'educació:

a) La Cecília.
b) En Vergés.
c) Els pares de la Cecília

Té raó el mossèn quan defensa que si els pares haguessin actuat de manera diferent la Cecília ara tindria una altra concepció del món?

La Juliana, l'Amat i el mossèn coincideixen a l'hora de sancionar la Cecília, però no coincideixen ni en les raons que donen per explicar l'actitud de la noia ni en el que suggereixen que cal fer per aconseguir que canviï.

Ompliu el quadre següent:

	La Cecília actua així perquè…	El que caldria fer és….....
Juliana		.
Pere Amat		
Mossèn		

Què creus que hauria de passar per tal que la Cecília es quedés a fer de mestra al poble?

ACTIVITAT AUDIOVISUAL

L'activitat audiovisual que ha de realitzar cada grup de treball, ha de ser de creació pròpia i s'ha de centrar en el tema que el grup ha treballat. En aquest cas, les noies i nois que hagin treballat aquesta unitat didàctica que aquí es presenta han de fer el guió d'un audiovisual que

mostri en una situació de l'actualitat les reflexions, les conclusions on els ha portat el treball escrit i oral realitzat.

Elaboreu un guió (argument i aspectes tècnics) per poder enregistrar i realitzar un audiovisual de 3-5 minuts que enllaci amb aquesta obra, un clàssic de la literatura catalana, i n'exemplifiqui la vigència en el vostre entorn .

Presentació de l'audiovisual a la resta de la classe.

Recursos que s'empren per a la totalitat de l'activitat

(lectura de l'obra, activitats escrites/orals , el guió i realització de l'audiovisual , valoració)

-Professorat de Llengua i literatura catalana i professorat de Tecnologia (matèria optativa "Informàtica")
-L'aula del grup equipada amb ordinadors, pantalla i projector
-Llibre: *Aigües Encantades* J.Puig i Ferrater
-Càmeres de vídeo, de fotografia digitals, telèfons mòbils amb càmera
-Programes d'edició de textos (word, open office) d'àudio i vídeo (audacity, MovieMaker...)

Temporització.

El total de l'activitat (lectura de l'obra, activitats escrites/orals , el guió i realització de l'audiovisual , valoració) són dotze sessions d'una hora repartides en 1 sessió setmanal al llarg d'un trimestre. A les altres 2h setmanals de l'assignatura de llengua i literatura catalana a 4t ESO es continua amb el temari establert.

Ara bé pel que fa a la realització de la unitat didàctica que aquí es formula s'hi dedicarien les sessions centrals 5,6,7,8 ,9 i 10 del conjunt de les 12.
Cal tenir present que cada activitat plantejada demana que el grup la discuteixi per poder després realitzar la feina que es demana.

	Què cal fer?	**Tipus d'activitat**	**Temps**
Sessió 1 **A1**	-Plantejament del conflicte de l'obra i contextualització -Cerca de fotografies a la xarxa -Descriure les peces de roba	Lectura i explicació individual Activitat de cerca en grup Descripció escrita en grup	30' 20' 10'
Sessió 2 **B1**	-Caracterització física de la Cecília -La Cecília escriu una carta al Vergés -Donar l'opinió personal sobre la C.	Exercici oral en grup Exercici escrit en grup Treball individual	15' 20' 20'
Sessió 3 **C1**	-El tema de l'amor filial. Entendre què és. -Enumerar situacions de la vida quotidiana -Crear un text argumentatiu	Llegir els fragments proposats Discussió oral i tria Treball individual	10' 20' 25'
Sessió 4 **C1**	-Tema de la violència i l'autoritat -Exercici de relacionar amb fletxes -Cercar i escriure exemples del text	Llegir conceptes. Individual Entendre continguts, en grup Activitat de cerca en grup	10' 15' 25'

Sessió 5 **C1**	-Tema dels estereotips -Discussió sobre la vigència de l'estereotip a l'actualitat	Lectura i comprensió. Indivi Exercici oral i escrit del grup	10' 45'
Sessió 6 **D1**	-Definir l'educació segons els personatges -Classificar actituds -Inventar-se el futur	-Cercar en el text. Grup -Resumir i sintetitzar. Grup -Escriure individualment	15' 20' 30'

Connexions:

- Integració de coneixements
-Es treballa de forma conjunta amb els continguts conceptuals, procedimentals i actitudinals
-La seqüència didàctica se centra en l'estudi de fets, o problemes des d'una visió global.
-Es promou l'ús de les TIC i els mitjans audiovisuals en tasques de forma integrada com un bon recurs en la gestió del coneixement i en els processos d'ensenyament i d'aprenentatge
-S'usen varietat de recursos: orals, textuals i audiovisuals

-Funcionalitat dels aprenentatges
-Els continguts que es treballen a l'aula estan relacionats amb fets reals o amb problemes quotidians.
-Es treballa a partir de l'actualització de temes clàssics traslladats a l'actualitat
-Connecten amb els interessos de l'alumnat

-Autonomia personal
-Es facilita que l'alumnat treballi de forma autònoma i amb responsabilitat.
-Es presenten tasques en diferents graus de complexitat
-S'ajuda l'alumnat a reflexionar sobre el que fa, ho raoni i ho comuniqui.
-Es promou que l'alumnat desenvolupi habilitats d'esforç, treball, estudi.
-Es pretén que l'alumnat treballi en situacions en què es pugui aplicar amb eficàcia allò que s'aprèn,que transfereixi els seus aprenentatges a l'anàlisi i la resolució de noves situacions, posant en pràctica els valors i les normes de convivència.
-Es fa que l'alumnat complementi el treball individual i el treball cooperatiu, facilitant que els companys i companyes s'ajudin entre si i es gestioni el treball en grup de forma cooperativa.

Bibliografia i altres fonts documentals

-**Aigües Encantades**. Puig i Ferrater,Joan.
Col·lecció El Cangur de butxaca 64. Edicions 62.Barcelona 2001

*-**Dossier didàctic. Programació 2005-06 *Aigües Encantades* al TNC** a cura de Isabel Civera
Anna Díaz-Plaja i Juli Palou
Departament de Didàctica de la llengua i la literatura. Universitat de Barcelona

-**Autoritat i poder**. Sanahuja Yll, Maria Encarna.
Article in DUODA Revista d'Estudis Feministes núm 13-1997

-**Què entenem per sabers de les dones (5.1)**
Document de retorn . Grup de Coeducació. Programes de Formació 2011.
Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya

-**Què entenem per autoritat femenina(5.2)**
Document de retorn . Grup de Coeducació. Programes de Formació 2011.
Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya.

Annex amb material de suport.

Al MNAC es troba l'oli de Santiago Rusiñol (1861-1931) titular *Novel·la romàntica*,que mostra el retrat d'una dona jove amb un llibre a la mà, a la vora d'una llar de foc.Rusiñol va pintar aquest retrat el 1894, només dotze anys abans de l'estrena d'*Aigües encantades*. Diferents pintors de totes les èpoques han representat les dones llegint, per exemple Francesc Gimeno (1858-1927), Claude Monet (1840-1904), Auguste Renoir (1841-1919), Mary Cassatt (1844-1926) o Carl Holsoe (1863-1935).
Busqueu retrats de dones llegint a tractats d'Història de l'art i a pàgines web com
http://www.letturaweb.net/jsp/raccolte/gcl/immagine.jsp?id_immagine=297,
http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/cassatt/ o
Carl **Holsoe** Prints and Posters at Art.com.

a) Compareu els resultats de la vostra recerca; podeu considerar aspectes com:
• Es representa més vegades a les dones a l'exterior o a l'interior?
• On estan situades?
• Estan assegudes? Com seuen?
• Llegeixen un llibre, un diari, una carta, una nota, una partitura de música…?
• Quina expressió tenen? Es mostren serioses, alegres, absortes, somniadores, tenses, relaxades…?
• Quins altres objectes es representen als diferents quadres?
• Quina és l'atmosfera del quadre?

Carl Holsoe *Woman reading in an interior*

b)Decidiu amb quin dels quadres que heu comentat il·lustraríeu un article sobre el personatge de la Cecília
(Activitat proposada en el dossier pedagògic del TNC, abans referenciat)